

Sundbyberg 2025-05-12

Diarienummer: Ju2025/00206

Vår referens:

Monica Klasén McGrath

Mottagare:

Justitiedepartementet

ju.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia: ju.L5@regeringskansliet.se

Remissvar

Straffbarhetsåldern Slutbetänkande av Utredningen om skärpta regler för unga lagöverträdare (SOU 2025:11)

Synpunkter från Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 53 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar drygt 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla.

Sedan 2009 är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning gällande i Sverige. Därigenom är Sverige som stat skyldig att förverkliga rättigheterna i konventionen.

Funktionsrätt Sverige fokuserar sitt yttrande till att avse förslagen kring sänkt straffbarhetsålder samt höjningen av straffmaximum för personer under 18 år.

Funktionsrätt Sverige avstyrker bestämt

- förslaget om att införa en tillfällig lagändring som skulle sänka straffbarhetsåldern till 14 år i vissa fall.
- förslaget om att höja straffmaximum för brott som begåtts innan personen fyllt 18 år från fängelse i högst 14 till 18 år.

Båda förslagen riskerar att urholka grundläggande rättigheter för barn, särskilt för barn med funktionsnedsättning och strider därmed mot både Barnkonventionen och Funktionsrättskonventionen.

Vi kan konstatera att utredningen inte nämner FN:s

Funktionsrättskonvention, artikel 7 om Barn med funktionsnedsättning, artikel 12 om Likhet inför lagen, artikel 13 om Tillgång till rättssystemet eller artikel 14 om Frihet och personlig säkerhet. Dessa artiklar slår fast att personer med funktionsnedsättning ska ha samma rätt till rättslig prövning som andra, och inte får frihetsberövas på grund av sin funktionsnedsättning. Om de frihetsberövas, har de samma rättigheter som andra, inklusive rätt till anpassningar enligt konventionens principer. Utredningen nämner inte heller de skarpa rekommendationer¹ som FN:s övervakningskommitté riktat till Sverige på dessa områden.

Det är allvarligt och mycket anmärkningsvärt att utredningen trots den kraftiga överrepresentationen av personer med funktionsnedsättning inom kriminalvården inte har analyserat förslagen ur ett funktionsrättsperspektiv. Exempelvis beräknas cirka 25 procent² av de intagna i Kriminalvården ha adhd.

Se också kartläggning från SiS³ där nära hälften med lsu-placering, Lag om verkställighet av sluten ungdomsvård, LSU⁴ (SFS, 1998:603) diagnosticerats med adhd/add.

¹ [Sammanfattande kommentarer avseende Sveriges kombinerade andra och tredje periodiska rapport](#)

² <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/nyheter/2022/augusti/vi-behov-bättre-verktyg-kring-npf/>

³ <https://www.stat-inst.se/contentassets/3bd8e6ad7cb34c93bbdb04ae00cbec19/kartlaggning-av-psykiatriska-vardebrev-bland-barn-och-ungdomar-inom-sis-ar-2022.pdf> (se s. 18)

⁴ <https://www.stat-inst.se/var-verksamhet/sluten-ungdomsvard-lsu/>

Rätten till en rättvis rättegång är en central del av de mänskliga rättigheterna. FN:s kritik lyftes mot lagar som inskränker rättigheterna för personer med funktionsnedsättning i rättsliga sammanhang. FN rekommenderade att dessa lagar, inklusive regler som möjliggör frihetsberövande på obestämd tid, bör ses över eller avskaffas. Det betonades också att alla, oavsett funktionsförmåga, ska ha likvärdig tillgång till rättssystemet. Dessutom behöver rättsväsendets kompetens höjas, särskilt bland domare, poliser, åklagare och personal inom kriminalvården⁵.

Vi ställer oss i övrigt bakom Riksförbundet Attentions remissvar till utredningens förslag.

Sammanfattning

Vi delar inledningsvis Institutet för mänskliga rättigheters bild att det "pågår flertalet parallella initiativ för att höja repressionsnivån, exempelvis i form av skärpningar av straffskalor, skärpt straffmätning vid flerfaldig brottslighet och skärpta regler om ungdomsövervakning och straffreduktion för unga. Det övervägs även att införa barnfängelse. De samlade konsekvenserna för barn och unga vuxna av omläggningen av kriminalpolitiken går därför inte att överblicka." Funktionsrätt Sverige känner en stark oro över vilka konsekvenser denna omläggning kommer att få för barn- och ungdomar med funktionsnedsättning.

Utredningen föreslår att åldersgränsen för när en person kan hållas straffrättsligt ansvarig sänks från 15 till 14 år, men endast för brott där minimistraftet är fyra års fängelse. Det innebär att en 14-åring som begår till exempel grovt vapenbrott, grovt narkotikabrott eller mord kan dömas till ett straff.

Utredningen föreslår vidare att maxstraffet för personer under 18 år ska höjas från 14 till 18 års fängelse, men att livstids fängelse fortfarande inte ska kunna dömas ut till personer under 18.

Syftet med dessa ändringar uppges vara att stärka brottsoffrens rätt

⁵ <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/nyheter/2022/augusti/vi-behoover-battre-verktyg-kring-npf/>

till upprättelse och att öka tryggheten i samhället genom att kunna hantera farliga individer mer effektivt.

Kommentarer kring förslaget om sänkt straffbarhetsålder

Att införa särskilda regler för vissa brottstyper och vissa åldrar innebär rättsosäkerhet, risk för godtycke och svårigheter i rättstillämpningen. Detta är särskilt allvarligt för barn med intellektuell, neuropsykiatrisk eller psykisk funktionsnedsättning som om dessutom är kraftigt överrepresenterade och ofta har särskilda behov av stöd i rättsprocesser, ett stöd som vi vet ofta uteblir.⁶⁷

När FN:s barnrättskommitté 2023 granskade Sverige betonade de att barn skiljer sig från vuxna i sin utveckling och har särskilda behov, vilket motiverar ett särskilt rättssystem för unga lagöverträdare.

Kommittén gav också Sveriges regering en särskild rekommendation⁸ om att inte sänka straffbarhetsåldern. Rekommendationen att under inga omständigheter sänka straffbarhetsåldern är baserad på vad forskningen säger om barns mognad, utveckling och förståelse för konsekvenser av olika ageranden.

Förslaget syftar till att motverka den ökade gängkriminaliteten, där ännu yngre barn är 14 år, redan utnyttjas av kriminella aktörer. Men det finns inga belägg för att en sänkning av straffbarhetsåldern skulle skydda barn.

Det är vidare vår uppfattning att en sänkt straffålder snarare riskerar att flytta problemet till ännu yngre barn, som då hotas av närmanden från den kriminella världen och riskerar att utnyttjas än mer hänsynslöst. En sådan utveckling är djupt oroande och oförenlig med statens skyldighet att skydda barn mot exploatering.

Många av de barn som riskerar att hamna i kriminalitet har dessutom ofta levt i utsatthet eller med andra utmaningar. Det kan handla om bristande omsorg, trauman i familjen eller om funktionsnedsättningar,

⁶ <https://www.svt.se/nyheter/attention-rattsvasendet-behover-oka-kunskaperna>

⁷ https://funktionsratt.se/skrivelser/2023/?_gl=1*4i0oco*_up*MQ..*_ga*NzE5Mzg4OTQyLjE3NDY3NzI5NTQ.*_ga_VBQHXDH2XF*cZ3NDY3NzI5NTMkbzEkZzAkDDE3NDY3NzI5NTMkajAkBDaKaDA.

⁸ [CRC/C/SWE/CO/6-7](https://www.unhcr.org/refugees/crc/c/swe/co/6-7)

exempelvis intellektuell funktionsnedsättning eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Ofta handlar det om barn med olika utmaningar som inte fångats upp i skolan, som inte fått tillgång till adekvat stöd eller skyddats mot en destruktiv hemmiljö, övergrepp eller våld. Det handlar om barn som lämnats åt sitt öde, som inte fått sina rättigheter tillgodosedda varken enligt Barnkonventionen eller Funktionsrättskonventionen, vilket i sig är ett stort misslyckande från samhällets sida.

En färsk kunskapsöversyn från Myndigheten för delaktighet⁹, visar en tydlig koppling mellan funktionsnedsättningar och sårbarhet för att hamna i både våld och kriminalitet. Enligt rapporten uppstår riskfaktorer i samband med en funktionsnedsättning när ett barn möter en miljö som inte är tillgänglig och innehåller olika hinder.

Mot bakgrund av den allvarliga överrepresentationen av personer med neuropsykiatriska diagnoser inom kriminalvården¹⁰ ser

Funktionsrätt Sverige att samhället i långt större utsträckning behöver arbeta förebyggande för att unga med funktionsnedsättning inte ska riskera att hamna i kriminalitet; se till att adekvat stöd sätts in så att de får förutsättningar att klara skolan, ge adekvat stöd till familjerna etc. Skolan är den främsta skyddsfaktorn, ändå visar rapporter¹¹ att många med funktionsnedsättning inte får det stöd de behöver och saknar fullständiga betyg.

Många barn med lindrig intellektuell funktionsnedsättning saknar diagnos.

Om misstanke finns bör en snabb utredning göras innan påföljd beslutas, för att barnet ska få rätt stöd och en rimlig, anpassad påföljd. Detta är nödvändigt för att säkra barnets rätt till en rättvis rättegång enligt mänskliga rättigheter. FN kritiserade i sina rekommendationer våren 2024¹², Sverige för att inte säkerställa jämlik tillgång till rättssystemet för personer med funktionsnedsättning och för att tillåta obestämt frihetsberövande. Kompetensen hos domare,

⁹ [Brottsförebyggande arbete för barn och unga - MFD](#)

¹⁰ ¹⁰ <https://www.kriminalvarden.se/om-kriminalvarden/nyheter/2022/augusti/vi-behover-battre-verktyg-kring-npf/>

¹¹ [infoblad_skolrapport2024.pdf](#)

¹² [Sammanfattande kommentarer avseende Sveriges kombinerade andra och tredje periodiska rapport](#)

poliser och andra i rättsväsendet måste också stärkas.

Sverige saknar också, till skillnad från många andra länder, ett krav på tillräknelighet i straffrätten som innebär att personen måste ha förstått vad hen gjort. Det drabbar särskilt personer med måttlig eller svår intellektuell funktionsnedsättning. Trots flera utredningar har inget förändrats. Om straffbarhetsåldern sänks blir det ännu viktigare att införa ett sådant krav för barn, så att de inte straffas utan att ha förstått handlingens innebörd.

När barn begår allvarliga brott måste samhället agera, men fokus bör ligga på förebyggande insatser och att skydda barn från att utnyttjas. Det är förvånande att utredningen inte uppehåller sig tillräckligt vid vilka förebyggande åtgärder som skulle behövas.

För barn med funktionsnedsättning krävs särskilt anpassade stödinsatser både i förebyggande arbete och vid frihetsberövande, såsom tillgång till expertkompetens, individuella planer och trygga miljöer som tar hänsyn till kognitiva och kommunikativa behov.

Vi vill också poängtera att rättssystemet i dag inte är anpassat för att säkerställa delaktighet, rättssäkerhet och tillgänglighet för barn med funktionsnedsättning.^{13 14 15} En lagändring av detta slag skulle ytterligare öka risken för diskriminering och bristande rättigheter i praktiken.

Kommentarer kring förslaget om att höja straffmaximum för brott som begåtts före 18 års ålder från fängelse i högst 14 till 18 år

Beträffande utredningens förslag att ändra straffmaximum för unga lagöverträdare till att endast omfatta ett förbud mot livstids fängelse och därmed möjliggöra att barn kan dömas till fängelse i upp till 18 år finns liknande argument.

¹³ [Brottsförebyggande arbete för barn och unga - MFD](#)

¹⁴ [Rättssystemets hantering av våld/övergrepp mot barn och kvinnor | Brottsoffermyndigheten](#)

¹⁵ https://funktionsratt.se/skrivelser/2023/?_gl=1*4i0oco*_up*MQ..*_ga*NzE5Mzg4OTQyLjE3NDY3NzI5NTQ.*_ga_VBQHXDH2XF*cE3NDY3NzI5NTMkbzEkZzAkdE3NDY3NzI5NTMkajAkBDaDA.

Artikel 37 i Barnkonventionen slår fast att ett barn bara får hållas frihetsberövat **som en sista utväg och under en så kort tid** som möjligt. Barnrättskommittén har tydligt uttalat att frihetsberövande är skadligt för barn och ungdomar och har negativa konsekvenser för deras möjligheter till en lyckad återanpassning. Därför rekommenderar kommittén att konventionsstaterna inför ett maxstraff för barn som anklagas för brott vilket speglar principen om kortast lämpliga tid.

Psykiatrilagutredningen (SOU 2012:17) föreslog en sluten stödenhet för personer med kognitiva funktionsnedsättningar som begått allvarliga brott – likt en sluten LSS-bostad. Förbundet för barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning, FUB föreslår att liknande lösningar införs även för barn med intellektuell funktionsnedsättning (IF), då varken fängelse eller rättspsykiatrisk vård ger det stöd dessa barn behöver. Dessutom löper barn med IF högre risk att utsättas för övergrepp i dessa miljöer. Även barn med lindrig IF kan ha svårt att förstå sina handlingar eller deras konsekvenser. I vanliga fängelser är de särskilt utsatta för våld och kränkningar. Därför bör dessa barn kunna placeras – eller omplaceras – till särskilda, trygga barnboenden vid behov.

Detta gäller även barn med andra typer av funktionsnedsättningar, som exempelvis neuropsykiatriska diagnoser. För att skapa förutsättningar för dessa barn att återgå till ett fungerande liv i samhället, krävs att kriminalvården har tillräcklig kunskap, resurser och möjlighet att ge adekvat stöd. Dessutom är det avgörande att barnen erbjuds skolgång och meningsfulla aktiviteter, så att vardagen påminner så mycket som möjligt om vardagen utanför anstalten. Mot denna bakgrund anser Funktionsrätt Sverige att det inte finns något skäl att införa längre fängelsestraff för barn och ungdomar än vad som redan är tillåtet enligt dagens lagar.

Vi menar att MR-perspektivet, med förankring i både Barnkonventionen och Funktionsrättskonventionen måste vara vägledande. Sverige är förpliktat att i all lagstiftning säkerställa att barns bästa sätts i främsta rummet och att barn med

funktionsnedsättning får det stöd och skydd de behöver. Det måste handla om att förebygga utsatthet, inte om att kriminalisera den.

Funktionsrätt Sverige uppmanar därför regeringen att:

- Avstå från att sänka straffbarhetsåldern
- Avstå från att höja straffmaximum för brott som begåtts innan personen fyllt 18 år från fängelse i högst 14 till 18 år.
- Förstärka samhällets skydd mot att barn rekryteras till kriminalitet.
- Säkerställa att rättssystemet är tillgängligt och rättssäkert för barn med funktionsnedsättning.
- Tillsätta en utredning vars syfte är att utreda införandet av ett krav på tillräknelighet i straffrätten.
- Utforma rättspolitik utifrån åtagandena i Funktionsrättskonventionen och Barnkonventionen.

Med vänlig hälsning

Funktionsrätt Sverige

Nicklas Mårtensson
Ordförande